

על "הו!" 7

"מצב היסוד של קולו הוא אירוניה," קובע אריאל הירשפלד במאמר על אריק איינשטיין שהתפרסם לאחרונה לרגל יום הולדתו השבעים של הזמר, אולי המייצג הקונסנזואלי ביותר של הרוח הישראלית הצברית. ודומה כי את הקביעה הזו אפשר להחיל – לטוב ולרע – על חלקים נכבדים מן התרבות הישראלית של העשורים האחרונים. מאז החלה התרבות הישראלית הצברית להתנער מן ה"פראזות" של דור היוצרים המייסדים, מצב היסוד של קולה הוא האירוניה. מאז החלה התרבות הישראלית הצברית לבעוט באבותיה הרב-תרבותיים והרב-לשוניים, הפכה האירוניה (או ה"ציניות", בלשון הדיבור הישראלית) היסודית של עמדתה לפואטיקה שלמה. פואטיקה הגמונית כמעט, התופסת כל היתות חגיגית כפתוס גמלוני וריק מתוכן, ואשר גינוני סגנון וצורה ביצירה – ממש כגינוני אדיבות ברחוב – נדמים בעיניה כביטוי לזיוף ולחוסר אותנטיות, וכאיזה שריד לעולם ישן, גלותי, לא ישראלי.

כדיוק מהסיבה הזאת בחרנו לפני כארבע שנים לקרוא לכתב העת שאתם אווזים בידכם בשם "הו!". משום שהכותרת הזו מייצגת את היפוכה של העמדה האירונית השלטת זה שנים ארוכות בתרבות המקומית. משום שיש בה איזה פתוס זר, חגיגי, לא לגמרי ישראלי. משום שחשנו שיש לנו הרבה מה להפסיד מההתחשות ארוכות השנים לאופציה הבלתי-אירונית, מן ההגחכה הכרונית, הקלה מדי, של כל סימן קריאה בתרבות. המילה "הו!" היא הזמנה להפוגה מן היומיום הבלתי-שירי ולקריאה נרגשת יותר, מְחַרְפֶּת־נפש יותר, בשירה. כתב העת "הו!" הוא פתיחת פתח לחידוש האופציה הרהוטה, העשירה והקוסמופוליטית בספרות העברית, ליצירה מתוך התכתבות מתמדת עם קולות של יוצרים לא עבריים, מתוך הסתכלות ביקורתית ומפוכחת על הישראליות ומתוך מודעות לקולותיה של העברית האחרת: הרב-תרבותית, העל-זמנית, הטרום-צברית.

המדור המרכזי בגיליון הנוכחי מוקדש ליומנים אישיים. למשימה המורכבת והחושפנית הזו – כתיבת יומן אישי, המיועד מלכתחילה לפרסום – התגייסו ארבעה מהמשתתפים הקבועים של "הו!": ז'יל רוזיה, לילך נתנאל, סיון בסקין ומשה סקאל. המדור נפתח בקטעים נבחרים מיומנו של ז'יל רוזיה, סופר צרפתי ומנהל ספריית היידיש של פריז, ששהה במהלך הקיץ האחרון בתל אביב לשם כתיבת רומן חדש. משך כל תקופת שהותו כאן ניהל רוזיה יומן מסע, ובו תיאר את רשמיו מן העיר ומאנשיה, מאווירתה התרבותית ומן העברית המדוברת בה

(ז'יל רוזיה דובר עברית, אך את יומנו – כאת כל ספריו – כתב בצרפתית), תוך שהוא משלב בו קטעי מכתבים ומסמכים, שמצא בעיזבונותיהם של סופרי יידיש שהשתקעו בישראל. ביומנו הוא מצביע על חסר אחד גדול בתרבות הישראלית העכשווית: העובדה שהולכת ומתעמעמת בה "המוזיקה של האנשים הבאים בעת ובעונה אחת מכאן וממקום אחר", כהגדרתו.

גם יומנה של לילך נתנאל נכתב במהלך שהות קיצית בעיר זרה: וילנה, בירת ליטא. נתנאל (שפירסמה השנה ספר ראשון נפלא: "המצב העברי", ששלושה פרקים מתוכו התפרסמו לראשונה ב"הו!" 4) שהתה בוילנה לצורך קורס יידיש אינטנסיבי שנערך באוניברסיטה המקומית, כתלמידה ברמת מתחילים. בקטע היומן שלה, הקרוי "מוהלת את העברית בטיפה אחת מרה", היא מספרת – לא בלי הומור – על רצונה להרחיב את גבולות העברית הישראלית שלה באמצעות ההתוודעות ליידיש ולתרבותה. בדרך זו היא מבקשת להתמודד עם העוול התרבותי והלשוני שעשתה מחיקת הגלות – עוול שקורבנותיו אינם רק הגלות ולשוונותיה, אלא גם התרבות הישראלית והשפה העברית העכשווית. "אדבר קצת מאַמע-לשון יתומה מאם", היא כותבת, "רק אַם תרשה לי הילדות העברית הישראלית שלי. המחוננת בישיבת מולדת המתעמרת בזיכרון גלות. ובאמת. כאשר שרה הכיתה את המנון הפרטיזנים והכול חתמו עם 'מיר זיינען דאָ!' (יידיש: 'אנחנו פה'), אני פלטתי גם איזה 'לבנות ולהיבנות' אחד."

קטעי היומן של סיון בסקין, המתפרסמים כאן תחת הכותרת "היכן עובר גבול הקרחון?", נכתבו בתל אביב, העיר שבה היא מתגוררת, ובה נולדה בקיץ 2008 נעמי, בתה הבכורה (מאורע זה תופס מקום מרכזי ביומן), אך רוחה של וילנה, עיר ילדותה של בסקין, מרחפת עליהם כל העת. "בדור של סבת", כותבת בסקין, "היתה יידיש שפת האם של מרבית האנשים; בדור של הורי – חלקם דיברו אותה, לפחות כשפה שנייה, וחלקם רק הבינו קצת. בדורי – מעטים, כמוני, מבינים קצת, מעטים אף יותר לומדים אותה מחדש. אך שוב ושוב, עד היום, הופכת היידיש, בתפיסה שלי, משפת כל האנשים לשפתם של מעטים, וממנה – לשפתן של אימהות. אם יש בי שמץ מן ההיסטריה האימהית המצויה, הרי שהיא מדברת יידיש."

יומנו של משה סקאל, החותם את המדור, נפתח אף הוא בלידה תל-אביבית: הולדתה של גלי, אחייניתו הראשונה של הכותב. אך מרכזו של היומן הוא הפְּרָדה מסבתו האהובה, ההולכת ודועכת לנגד עיניו. פְּרָדה מסבתא ילידת קהיר, דוברת צרפתית, שבזכותה נחלץ הכותב בעודו נער מגורל החד-לשוניות והחד-תרבותיות הצברית: "אני מדבר עם סבתא בצרפתית, הצרפתית שלי

נכונה מבחינה דקדוקית אבל איזמה מכל בחינה אחרת, אני מתעקש לדבר בצרפתית, היא מסרבת להכיר במבטא המרוקני שלי, ואילו אני רגיל לשמוע את הריי"ש שהיא מגלגלת. כמה שנים לאחר מכן אני עוקר לפריז ומאמץ שם את המבטא הפריזאי, ומאז סבתא מסתכלת עלי ולא מבינה שום דבר. היא היתה יכולה להבין, אבל היא לא רוצה."

אלה הם ארבעת הפרקים השייכים למדור התמטי, אך גם חלקים אחרים בגיליון הנוכחי – ככל ששת גיליונות "הו!" הקודמים – נוגעים מזוויות שונות בשאלות הרבת-רבותיות והרב-לשוניות. מקצתם עושים זאת באמצעות ערעור מרומז על מקומה של הישראליות כתרבות אוֹטוֹקְרִית, מִסְפֶּקֶת-לעצמה, ויתרם באמצעות יצירה המתכתבת עם מקורות זרים או עבריים טרום-ישראליים, או אף דרך תרגום כאקט מחולל של יצירה חדשה.

שמעון בוזגלו מפרסם בגיליון זה מחזור של חמישה שירים (כותרת המחזור: "אין שיר היום, שִׁמוֹן, כלום!"), ובתוכם השיר "שנה לפני שנולדתי", המסתיים בשורות אלה: "בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים / אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ. / אֵי, וְלֹא בְעֵבְרִית, / בְּמִרוֹקְאִית, / בְּצִרְפְּתִית, / לֹא, בְּשִׁפְתַי כּוּוֹצֵי הַבֶּטֶן בְּלִבִּי, / אֲנִי מִתְנַעֵנֵעַ לְהוֹרִים הָאֵלֶּה / שֶׁהִגִּיעוּ לְכֹאן, כִּי רָצָה הַמִּקְרָה, / שָׁנָה לִפְנֵי שְׁנֹלְדָתִי". עוד מפרסם בוזגלו מבחר תרגומים לשירי קטולוס, משורר הזימה הרומי הגדול מן המאה הראשונה לפני הספירה.

מפרי עטו של בני מר, עורך כתב העת "דווקא" המוקדש לארץ יידיש ותרבותה, מתפרסמת הפעם "הבלדה על אלישע", שגיבורה הוא גלגול עכשווי של "אחר" מן האגדה התלמודית, ובראשה מוטו מתוך מסכת חגיגה. מתן חרמוני מפרסם למשורר היידי הניו-יורקי הגדול משה לייב הלפרן, וכן מסה אוטוביוגרפית קצרה על השנים שבהן התגורר כנער באיתקה שבמדינת ניו-יורק, עירו המאומצת של הסופר הרוסי ולדימיר נבוקוב. רוברט וייטהיל-בשן, משורר עברי-אמריקני, שמימו לא חי בישראל, מפרסם הפעם פְּלִיל סוֹנֶטוֹת, העשוי על פי כל כלליו ודקדוקיו של הז'אנר המורכב הזה, וכתוב עברית מרתקת: פרועה ועכשווית מאוד, ובו בזמן גם על-זמנית ובעלת הדהוד זר. מחזור סוֹנֶטוֹת נוסף המתפרסם בגיליון, "כמעט פְּלִיל סוֹנֶטוֹת", כהגדרת מחברו, הוא "דברי ימי געגועים" מאת שחר-מריו מרדכי – יצירה המתכתבת, בין השאר, עם תרגומי לאה גולדברג לסוֹנֶטוֹת של פטררקה ועם שירת האהבה של דליה רביקוביץ.

חופשיים יותר מבחינה מבנית, אך מורכבים ועשירי רבדים לא פחות, הם שיריו של פֶּטִיה (פיוטר) פֶּתָאח, משורר דו-לשוני – רוסי ועברי – המפרסם

ב"הו!" למן גיליונו השני. שיריו, המכונסים תחת הכותרת "המפגש עם השגב סוכם בטחורי חריזה", כוללים גם תרגום-עיבוד אחד לשיר של מנדלשטם, המשתלב במרקם יצירת המקור העברית של פתאח ומתפקד כחלק אינטגרלי ממנה.

בגיליון 6 של "הו!" פירסם אלמוג בהר שירים שהושפעו מן הפיוט הארץ-ישראלי והמזרחי ומן השירה הערבית הקלסית. "אני לא יכול להבין את עצמי בלי הערבית", אומר בהר בריאיון שהתפרסם לאחרונה ב-Ynet, "כמו שאני לא יכול להבין את עצמי בלי הסידור והפיוט, ובלי הספניולית והגרמנית, ובלי הגולה." הפעם מפרסם בהר עיבוד לשלושה שירים של המשורר ההודי רבינדרנאת טגור, וזאת כחלק מתפיסת עולם השואפת להערות יצירות זרות אל עורקיה של התרבות הישראלית ולחדש באמצעותן את מחזור הדם של היצירה העברית המקורית.

פרופסור אביב ליפסקר, לשעבר ראש החוג לספרות עברית באוניברסיטת בר-אילן, הוא משתתף חדש ב"הו!". מפרי עטו אנחנו מפרסמים את "המיסה": סיפור פיוטי שעלילתו מתרחשת בפולין, והוא כתוב מתוך תודעתו של כומר קתולי. ליפסקר, כפי שמלמדים התאריכים ומראי המקום שבשולי הסיפור, התחיל לכתוב את "המיסה" במהלך שהות בקייב שבאוקראינה, וסיים את כתיבתה בעת ששהה בקרקוב שבפולין.

ליך נתנאל תרמה לגיליון זה, נוסף על יומן וילנה שלה, גם סיפור ששמו "מישראל שולחים שלומות", הכתוב כולו בנוסח י"ח ברנר ובסגנונו. בסיפור בוראת נתנאל מציאות דמיונית, ספק חוץ-ישראלית ספק פוסט-ישראלית, שבה מתקיימת עד היום גלות מזרח-אירופית, ושפתה המובנת-מאליה היא עברית כמו-ברנרית. רק ביקורו של הגיבור, ישראלי הנחלץ מן הפרעות במולדתו המנוונת שלחופי הים התיכון, הוא שמחריד את שלוותו של העולם העברי והיהודי הזה.

הזמרת והמוזיקאית רונה קינן מפרסמת בגיליון זה ארבעה שירים מולחנים (תחת הכותרת: "משהו נורא קרה לו, ליואל") מתוך אלבום חדש, שיראה אור באביב הקרוב. האלבום מספר סיפור חיים של דמות פיקטיבית-למחצה המכונה יואל, שסיפורה מבוסס חלקית על הביוגרפיה של עמוס קינן, אביה של הכותבת. האלבום עוקב אחר חייו של יואל מאז הולדתו בתל אביב, דרך שנות הילדות, תנועות הנוער והשבר של המלחמה, ועד לזקנה ולהידרדרות הסופית. סיפורו של יואל מנסה לפצח משהו מסיפורו של הדור הצברי דרך פרשת חיים אחת. זהו במידה רבה הספד על דור שלם, שמעולם לא הצליח להיפרד מן

הימים שבהם "הקוצים היו קוצים והשוחות היו שוחות", ולא ידע להתפכח מן האתוסים המכוננים שלו. כך מסכמת רונה קינן את הביוגרפיה העצובה של יואל ושל בני דורו: "המשטרה מבקשת את עזרת הצבור, / הוא לבש חלצה פְּחֵלָה וְכֹבֵעַ קֶשׁ".

פרסום מבחר משיריה המולחנים של רונה קינן הוא חלק ממגמה קבועה ב"הו!": הרצון לבחון את הזיקה בין השירה העכשווית למוזיקה מחד גיסא, ובין הפזמון המולחן לבין השירה ה"רצינית" מאידך גיסא. מסגרת מגמה זו פירסמו ב"הו!" 4 שיר פרי-עטו של המוזיקאי והזמר שלומי שבן, וב"הו!" 5 ייחדנו מקום למסה מאת נסים קלדרון על יצירתו של ערן צור.

המתרגם עמנואל גלמן מציג לקורא העברי ארבעה משירי הפורנוגרפיים של ע' ברקוף – פסידונים של משורר רוסי עכשווי, שהגיע לישראל במסגרת גל ההגירה של שנות התשעים וחזר כעבור זמן לא רב למולדתו. שיריו של ברקוף מצויים בקו התפר שבין שתי השפות – הרוסית והעברית – וזיקה ברורה קושרת אותם הן למשורר הרוסי הפורנוגרפי בן המאה השמונה-עשרה, איוון ברקוב, והן לשירה העברית לדורותיה.

תרגומים נוספים בגיליון: "אלוהי מתרחק באופניים", מבחר משירתו השערורייתית של המשורר האיטלקי סנדרו פֶּנָה, בתרגומו של אמוץ גלעדי; ו"החרוז משיב מתקפה", מאמר מניפסטי בזכות החרוז, מאת הסופר האיטלקי פרימו לוי, בתרגומו של דוד פאפו.

עוד בתרגומים: מבחר של עשר סונטות פרי עטו של המשורר הצרפתי סטפאן מלארְמָה (בתרגומו של הח"מ), בליווי ביאור והערות. בתולדות הספרות האירופית החדשה נחשב מלארְמָה לאב-טיפוס הטהור ביותר של משורר "קשה". שירתו התובענית והמורכבת, הנרתעת מכל חנופה ומכל קריצה לטעם הקהל, מכוונת מטבע מהותה לעיניו של ציבור קוראים מצומצם, של happy few אנין ומיטיב-קרוא.

עוד כלולים בגיליון: שלושה שירים מאת אנה הרמן, מן היוצרות המזוהות ביותר עם "הו!". מחזור שיריה של הרמן נפתח בשיר "הפסקה", הנוגע באומץ רב ובהומור בנושא הטעון של הטיפול הפסיכואנליטי, וממשיך בשני שירים העוסקים בהיריון; "שמונה אטיודים לגיטרה" מאת סיון בסקין, מחזור שירים מוזיקלי להפליא, שכל שיר בו כמו כתוב בסולם אחר; "קרבות בוץ", פואמה "שרבטנית" במוצהר מאת מרחב ישורון, הנעה בטבעיות בין פאול צלאן וספר בראשית לבין שיטוט לילי ברחובות תל אביב וביקור אצל זונה; ו"הי, סוס פוני", שיר מאת ננו שבתאי, המשתתפת בקביעות בגיליונות "הו!" האחרונים.

משתתפים חדשים ב"הו!": המוטל בר־יוסף, המפרסמת מחזור של שבעה אָפִיטָפִים (שירים) הכתובים במתכונת של כתובות מצבה; עודד כרמלי, ממייסדי כתב העת "כתם", המפרסם שיר ששמו "קטנה-גדולה"; יצהר ורדי, התורם לגיליון שני שירים; יערה שחורי, המפרסמת אף היא שני שירים; ותמר מרין, שסיפורה "האביב מתעורר" הוא פרק הפרוזה הנרחב ביותר בגיליון הנוכחי. לשניים ממשותתפי הגיליון זהו פרסום ראשון: חנן בוהדנה ואילֵי אבידן-אזר, שכל אחד מהם מפרסם מחזור בן שלושה שירים.

במדור הצורני, החותם את הגיליון, מתפרסמים לראשונה "דיגומים" של דוד אבידן לנתן אלתרמן, למונולוג "להיות או לא להיות" מתוך "המלט" בתרגום אברהם שלונסקי ולשיר מאת רחל בלובשטיין. הדיגומים, שנכתבו לצורך הוראת כתיבה באוניברסיטה, נמצאו בעיזבונו של אבידן, והם רואים אור תחת הכותרת "ייעוץ טכני מן העבר לעתיד". חוקרת הספרות ענת ויסמן צירפה לדיגומים אחרית דבר מרתקת, וכן שאלון על חייו ועל יצירתו של דוד אבידן, שהמוטו העומד בראשו הוא ציטוט מתוך "המשורר והיצירה" של פרויד: "רצינויות אינה היפוכו של משחק".

*

כתובתנו: ho.poetry@gmail.com. לדיסק "הו!" בהופעה חיה אפשר להאזין באינטרנט בכתובת www.frido.co.il/sakal. אנחנו מודים לכל השותפים בהכנת כתב העת, ובראש וראשונה לשרי גוטמן, לענת סולל ולתרצה פלור מהוצאת אחוזת בית; לאנשי עמותת "הו!", ובראשם אמיר בקר, אביעד אליה ואנה עדי; וכתמיד – לשרה שריג האחראית לניקוד ולהתקנה ולדור כהן המעצב הגרפי.

ד"מ